

Poskytování právního poradenství

Eva Hradilová

Uprchlíká problematika se stala pro Českou republiku aktuální v poměrně nedávné minulosti, po roce 1989, máme-li ovšem na mysli pozici České republiky jako státu uprchlíky přijímacího, nikoliv uprchlíky produkujícího. S příchodem první vlny uprchlíků z převážně balkánských zemí (dle terminologie dosud platného zákona č. 498/1990 Sb., o uprchlících, ve znění pozdějších předpisů, žadate-

lů o přiznání postavení uprchlíka) vyvstala potřeba vyřešit právní, ale i materiální podmínky pobytu těchto osob na území bývalé ČSFR. Dne 16. 11. 1990 byl proto přijat tehdejší Federálním shromážděním výše zmiňovaný zákon o uprchlících, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 1991. Zákon o uprchlících byl prozatím dvakrát novelizován (zákonem č. 317/1993 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. 1. 1994

a zákonem č. 150/1996 Sb., který nabyt účinnosti dne 31. května 1996). V této souvislosti je nezbytné rovněž poukázat na přijetí zákona č. 123/1992 Sb., o pobytu cizinců na území České a Slovenské Federativní Republiky, ve znění pozdějších předpisů. V současné době potom probíhají legislativní práce na přípravě zcela nového zákona o azylu a cizineckého zákona, které by měly přiblížit právní úpravu ČR standardům platným v zemích EU a reagovat na prudký růst mezistátní migrace. Považuji za nezbytné připomenout, že v listopadu 1991 přistoupila Česká a Slovenská Federativní Republika také k Úmluvě o právním postavení uprchlíků /Ženevské konvenci/ z roku 1951 a Protokolu z r. 1967 /viz sdělení ministerstva zahraničních věcí vyhlášené pod č. 209/1992 Sb.). Stávající zákon o uprchlících přesto dosud obsahuje některé rozpory s Ženevskou konvencí.

V roce 1992 byla v Praze zřízena **Styčná kancelář Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky** (dále pouze UNHCR= **United Nations High Commissioner for Refugees**). Hlavním úkolem Styčné kanceláře UNHCR v Praze je zajistit přístup všech žadatelů o azyl v České republice ke spravedlivému azylovému řízení.

UNHCR pomáhá rozvíjet a budovat nevládní i vládní instituce v oblasti uprchlictví. V této souvislosti je důležitý podíl UNHCR na vytváření nové azylové a cizinecké legislativy v zájmu zajištění jejího souladu s mezinárodními normami.

Postupně byla v ČR vytvořena síť nevládních organizací (v angličtině „**Non-Government Organization**“ – dále pouze „**NGO**“), působících na poli pomoci uprchlíkům. Z těchto organizací jmenujme především brněnské **Sdružení občanů zabývajících se emigranty (SOZE)**, které přes svůj zavádějící název poskytuje sociální a právní poradenství pro uprchlíky v moravskoslezském regionu. Na území Čech poskytuje obdobnou poradenskou činnost **Poradna pro uprchlíky Českého helsinského výboru**. Sociální poradenství a pomoc při integraci nahází dále **Organizace pro pomoc uprchlíkům** se sídlem v Praze, na psychologickou pomoc a poradenství se zaměřuje další pražská organizace **LOCUS**. Poměrně krátce působí v této oblasti **Poradna pro integraci a Poradna pro občanství ČHV**. Činnost jmenovaných organizací je podporována pražskou kancelář UNHCR. V této části příspěvku jsem pro zjednodušení označila oprávněné klienty zmiňovaných organizací pojmem uprchlík. Pro naše účely máme tímto pojmem na mysli v podstatě tři kategorie osob a to v závislosti na etapě probíhajícího řízení o přiznání postavení uprchlíka a na jeho výsledku.

Mezi nejpočetnější skupinu klientů NGOs pat-

ří žadatelé o přiznání postavení uprchlíka, skupinou nejproblematictější z hlediska možnosti řešení jejího právního postavení nebo poskytnutí účinné pomoci jsou odmítnutí žadatelé a skupinou nejméně početnou jsou potom osoby, kterým postavení uprchlíka bylo přiznáno.

Právní poradenství poskytované nevládními organizacemi představuje pomoc při řízení o přiznání postavení uprchlíka (azylové proceduře). Zahrnuje skupinové i individuální vysvětlování procedur a kritérií pro přiznání postavení uprchlíka, a dalších právních norem vztahujících se k pobytu uprchlíků na území ČR. Jedná se především o pomoc při odvolacím řízení v případě zamítnutí žádosti správním orgánem 1. stupně a nebo při řízení u Vrchního soudu v případě potvrzení zamítavého rozhodnutí správním orgánem druhého stupně (SOZE, 1996).

Po doručení zamítavého rozhodnutí správním orgánem 1. stupně má žadatel o přiznání postavení uprchlíka v moravskoslezském regionu možnost obrátit se o pomoc na právní poradce nevládní organizace SOZE, a to buď při pravidelných návštěvách těchto pracovníků v uprchlických táborech nebo přímo v kanceláři SOZE v Brně. Právní poradce potom na základě studia zamítavého rozhodnutí, příp. studia celého spisového materiálu vedeného rozhodujícím správním orgánem, pohovoru se žadatelem a na základě znalostí o situaci v zemi původu žadatele rozhodne o formě asistence SOZE při vypracování rozkladu. V případě, že má právní poradce za to, že případ klienta je hodný zřetele, že důvody uváděné žadatelem jsou opodstatněné a správní orgán správně nezjistil skutečný stav projednávané věci či rozhodnutí vykazuje jiné závažné nedostatky, nabídne žadateli přímou pomoc při vypracování rozkladu.

Obdobně postupují právní poradci i v případech, kdy žadatel ohdřel zamítavé rozhodnutí správním orgánem 2. stupně. Toto rozhodnutí nabyvá právní mocí dnem doručení, bývalý žadatel se ex lege stává cizincem a jeho další pobyt na území ČR je posuzován dle zákona č. 123/1992 Sb. (srovnej ust. § 15 odst. 2 zákona o uprchlících). Právní poradce při řešení daného případu zvažuje všechny okolnosti, jeho právní sílu a šanci uspět v řízení před Vrchním soudem, objektivní možnost návratu do země původu, humanitární aspekty. Vysvětlí odmítnutému žadateli všechna možná řešení jeho situace, která platná právní úprava nabízí.

Jak již bylo výše naznačeno, odmítnutí žadatelé mají dle ust. § 16 odst. 4 zákona o uprchlících zákonnou možnost použít mimořádný opravný prostředek proti pravomocnému správnímu rozhodnutí, kterým je soudní přezkoumání. Odmítnutý žadatel má právo podat žalobu k Vrchnímu soudu do 30 dnů ode dne doručení rozhodnutí ministra vnitra o roz-

kladu. Podle ust. § 250a Občanského soudního řádu musí být žalobce zastoupen advokátem. Možnost hradit náklady za právní pomoc advokáta je pro většinu těchto cizinců nereálná, proto právní poradci NGOs současně s žalobou připraví klientovi i žádost o ustanovení právního zástupce ex offio, kterou dokládají dokladem o majetkových poměrech, potvrzeným Správou uprchlického tábora. Dle platné právní úpravy jsou cizinci v řízení o přiznání statutu uprchlíka osvobozeni od soudních poplatků.

Vrchní soud buď napadené rozhodnutí správního orgánu prvního i druhého stupně, příp. druhého stupně rozsudkem zruší a vrátí správnímu orgánu k dalšímu řízení nebo napadené rozhodnutí potvrdí. Je nutné v této souvislosti upozornit, že Vrchní soud nezkontroluje, zda cizinec splňuje podmínky pro přiznání postavení uprchlíka. Jestliže pravomocné správní rozhodnutí bylo zrušeno rozsudkem Vrchního soudu, cizinec se znovu stává žadatelem o přiznání postavení uprchlíka. Jsou mu opět přiznána práva a povinnosti podle zákona o uprchlících. Nevýhodou řízení u Vrchního soudu však zůstává dlouhá doba trvání řízení. Po dobu řízení před Vrchním soudem si musí cizinec sám zajistit ubytování a obživu, upravit svůj pobyt na území ČR v souladu se zákonem č. 123/1992 Sb., o pobytu cizinců na území ČR. Pro mnohé z nich to přináší velké obtíže, protože jen malá část odmítnutých žadatelů se může prokázat platným cestovním dokladem, který

je jednou ze základních podmínek legalizace pobytu a disponuje dostatečnými finančními prostředky.

Rozsah a zaměření tohoto článku neumožňují podat vyčerpávající charakteristiku jednotlivých kategorií klientů NGOs. Nejedná se ani o klasickou teoretickou studii, snahou naopak po obecném teoretickém úvodu zůstává přiblížit praktické otázky činnosti právních poradců nevládních organizací. Tento příspěvek si však neklade za cíl komplexně vyřešit všechny problémy, které se v této oblasti nabízejí.

Použitá literatura:

Propagační materiál UNHCR v Praze
Informační materiál SOZE

SUMMARY

This article deals with providing legal counseling for asylum – seekers on the territory of the Czech Republic, the role of NGOs and UNHCR. It mentions the basic instruments applied in asylum procedure and gives the basic information about the ways of appealing the decisions of administrative authorities.